

Vraag	Antwoord	Scores

Opgave 1 God aan de winnende hand?

1 maximumscore 3

Een goed antwoord bevat de volgende elementen:

- een uitleg over de verhouding tussen rede en religie bij Anselmus en Thomas: de rede is in dienst van religie en daardoor is tegenspraak onmogelijk 1
- een uitleg over de verhouding tussen rede en religie bij Averroes en Al Farabi: de rede is superieur aan religie en de rede kan religieuze uitspraken weerleggen 1
- een concluderende beschrijving van het verschil tussen beide opvattingen: een verschil in (kentheoretische) prioriteit en daarmee de mogelijkheid van tegenspraak 1

voorbeeld van een goed antwoord:

- Volgens Anselmus en Thomas staat de rede in dienst van het religieuze geloof. Rede en religie kunnen elkaar niet tegenspreken 1
- Volgens Averroes en Farabi heeft de rede een zelfstandige toegang tot de zuivere waarheid die superieur is aan religieuze overtuigingen. De rede kan religieuze opvattingen weerleggen 1
- Het verschil is dus dat bij Averroes en Farabi rede superieur is aan religie en bij Anselmus en Thomas juist niet, integendeel en daardoor kunnen bij Averroes en Farabi rede en religie elkaar tegenspreken en bij Anselmus en Thomas niet 1

2 maximumscore 3

Een goed antwoord bevat de volgende elementen:

- een standpunt, gebaseerd op consistente argumentatie, omtrent in hoeverre de staat zich met godsdienst mag bemoeien 1
- een weergave van de visie van Locke: dezelfde wetten zijn van toepassing op alle burgers en godsdienstige instituties 1
- een weergave waarin de visie van Spinoza uit tekst 1 afwijkt van de visie van Locke: speciale behandeling voor godsdienstige instituties 1

Vraag	Antwoord	Scores
	voorbeeld van een goed antwoord: • Met Locke ben ik van mening dat godsdienstige instituties op dezelfde wijze behandeld dienen te worden als andere instellingen. De staatsbemoeienis mag ten aanzien van godsdienstige instituties geen bijzondere vorm krijgen, alleen omdat het om godsdienstige instituties gaat • Locke stelt dat dezelfde wetten van toepassing dienen te zijn op alle burgers en dat godsdienstige instituties publiek toegankelijk dienen te zijn. Misstanden binnen godsdienstige instituties dienen op dezelfde wijze te worden bestreden als elders in de publieke ruimte • Spinoza komt vooral op voor de individuele vrijheid van denken, maar pleit volgens tekst 1 voor een speciale behandeling van godsdienstige instituties om hen in hun macht te beknotten en zo te voorkomen dat zij een actieve rol spelen in de politiek	1 1 1
3	maximumscore 3	
	Een goed antwoord bevat de volgende elementen: • een uitleg hoe cultuurrelativisme kan voortkomen uit de vrijheid van godsdienst • een stellingname, gebaseerd op consistente argumentatie over de (on)wenselijkheid van cultuurrelativisme • een uitleg wat cultuurrelativisme is	1 1 1
	voorbeeld van een goed antwoord: • Cultuurrelativisme kan voortkomen uit de vrijheid van godsdienst, omdat men binnen een godsdienst specifieke normen en waarden kan hebben die religieus gefundeerd zijn en daarmee als belangrijker gezien kunnen worden dan algemeen geldende normen en waarden • Ik vind cultuurrelativisme onwenselijk, omdat wanneer iedereen naar de normen en waarden van zijn eigen cultuur leeft men in het gunstigste geval langs elkaar heen leeft (en er een gebrek aan samenhang in de samenleving ontstaat) en in het ongunstigste geval men in conflict met andersdenkenden leeft • Cultuurrelativisme is de opvatting dat normen en waarden uit een bepaalde cultuur alleen vanuit die cultuur zijn te beoordelen en dat geen cultuur beter is dan een andere, omdat men culturen onderling niet kan vergelijken bij gebrek aan cultuuronafhankelijke criteria	1 1 1
	<i>Opmerking</i> <i>Een tegenovergesteld antwoord kan ook goed worden gerekend, mits voldoende beargumenteerd.</i>	

Vraag	Antwoord	Scores
4	maximumscore 3	
	Een goed antwoord bevat de volgende elementen:	
	• Een uitleg van het begrip secularisering en van het begrip secularisme	2
	• Een uitleg waarom in tekst 3 al dan niet sprake is van secularisering en/of secularisme	1
	voorbeeld van een goed antwoord:	
	• Secularisering is een puur beschrijvende term en behelst de feitelijke bewering dat in de moderne wereld het maatschappelijke en politieke belang van religie sterk is verminderd	1
	• Secularisme is een politiek-filosofische doctrine die het normatieve standpunt inneemt dat de openbare rol van religie aan banden moet worden gelegd	1
	• In tekst 3 wordt geen normatief oordeel gegeven, maar een situatie beschreven: “ de vitaliteit van religies over de hele wereld is enorm toegenomen” (...) “ de democratie geeft de volkeren van de aarde hun stem, en zij willen spreken over God”. Er is in de tekst dus geen sprake van secularisme	1
	<i>Opmerking</i>	
	<i>Een andere standpunt kan, mits voldoende beargumenteerd, ook goed worden gerekend.</i>	
5	maximumscore 4	
	Een goed antwoord bevat de volgende elementen:	
	• een beschrijving van hoe volgens het pragmatisme van James een botsing tussen beschavingen is te voorkomen en godsdiensten vreedzaam naast elkaar kunnen bestaan: religieuze ervaringen gaan vooraf aan begripsmatige reflectie, de rede dient de religieuze mens te behoeden voor misdragingen	2
	• een beschrijving van de kritiek van Taylor op de zienswijze van James: de individuele religieuze ervaring is wel communiceerbaar en in de publieke taal uit te drukken	2

Vraag	Antwoord	Scores
	voorbeeld van een goed antwoord: • Volgens James gaan religieuze ervaringen logisch gezien vooraf aan begripsmatige reflectie. Deze ervaringen zijn legitiem en waardevol (voor de betrokkene). Deze ervaringen zijn niet te generaliseren of te communiceren en dus ook niet algemeen geldig of objectief. In het pragmatisme is het denken onlosmakelijk verbonden met het handelen. Voordat men tot handelen op grond van religieuze ervaringen overgaat, is het de taak van de rede om uitwassen vanuit de religie te voorkomen. De rede dient dus de religieuze mens te behoeden voor misdragingen• Volgens Taylor is de individuele religieuze ervaring niet zo onbemiddeld als James denkt, maar sterk beïnvloed door de religieuze gemeenschap waarvan men deel uitmaakt. Zijn uitgangspunt is dat individuele (religieuze) ervaringen wel communiceerbaar zijn en in de publieke taal kunnen worden uitgedrukt. (Filosofisch gezien baseert hij zich op het privé-taal-argument van Wittgenstein.) Als iemand een individuele (religieuze) ervaring in taal uitdrukt, doet hij daarvoor noodzakelijk een beroep op de publieke taal en is die ervaring daarmee een sociaal verschijnsel geworden	2 2